

ФЛОРИСТИЧНИЙ СКЛАД ЗАПОВІДНИКА «КАМ'ЯНІ МОГИЛИ»

Оніпко Валентина Володимирівна

д.п.н. проф. кафедри ботаніки
екології та методики навчання біології

Наумочкіна Тетяна Олегівна

магістрантка 2 курсу природничого
факультету

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Охорона зникаючих степових видів України можливе лише за умови повного збереження всіх існуючих степових екосистем, створення навколо них відновлювальних зон та відтворення Степу на значній площі орних земель взагалі. Степова екосистема, як найбільш знищена господарською діяльністю людини, має найбільший пріоритет у відтворенні її природного стану. Збільшується кількість зникаючих видів рослин і тварин, зменшуються площі територій водно-болотних угідь, степових екосистем, лісів. Все це відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів, осушення або обводнення територій, будівництва тощо. Сучасна степова рослинність заповідника «Кам'яні могили» потребує невідкладної охорони, так як біоценози степу унікальні зі своїми власними, специфічними властивостями, хоч і в сучасності справжній цілинний степ є досить рідкісним явищем. У наш час глобальна проблема збереження біорізноманітності набула провідного значення у вирішенні не тільки загальнобіологічних і екологічних, а й значною мірою соціальних, політичних аспектів розвитку суспільства, що відображено у «Концепції про охорону біологічної різноманітності» (Ріо-де-Жанейро, 1992) та у «Положенні всеєвропейської стратегії збереження біотичної та ландшафтної різноманітності» (Софія, 1995).

Наші дослідження мають певний науковий інтерес, оскільки детально

рідкісні та зникаючі рослини заповідника «Кам'яні могили» в останні роки не досліджувалися. Проте ми виявили досить чисельні популяції охоронювальних рослин на даній території. Встановлені їх біоморфологічні і екологічні особливості, встановлено значення в житті людини та шляхи збереження.

Нині степові екосистеми займають здебільшого ізольовані ділянки, формування всіх рівнів екомереж спрямоване на їх поєднання та збереження видового і ценотичного різноманіття. Географічно заповідник розташований на Приазовській височині, у верхів'ях р. Каратиш, притоки р. Берд. Він простягається на зовнішній частині Азово-Подільського масиву, що входить до складу Українського кристалічного щита. Кам'яні могили – це міцні скелі, які підносяться на 50-70 метрів над трав'янистим покривом підлеглої площі. Загалом із всієї території заповідника близько 200 га займають гранітні культури. За площею і висотою - це найбільша височина на Донбасі та Азові [3].

Слід відмітити, що Кам'яні могили характеризуються досить високими показниками як флористичного багатства, так і наявності рідкісних видів рослин. Це пояснюється ценотичним різноманіттям степів заповідника, що в свою чергу обумовлено унікальною геоморфологією території [2].

У сучасному рослинному покриві заповідника найбільшу площу (за даними картування 2000 р.) займають кореневищно-злакові лучно-степові ценози (42,0 %) значні площі утворюють агломеративні угруповання на щербенистих ґрунтах та відслоненнях твердих порід (по 14,5 %), дерниннозлакові (10,8 %), чагарникові та чагарниково-степові ценози (9,2 %), різнотравні угруповання (5,3 %) [1]. Найменші площі займають лучні, лучно-болотні та деревно-чагарникові угруповання. Флора судинних рослин заповідника налічує 470 видів рослин, що складає майже 50 % від показника видового складу флори для українського степового заповідника (враховуючи чотири відділення). За ценотичним спектром у її складі переважають степові (22,2 %) та петрофітні (21,2 %) види у межах відділення відмічено 8 причорноморсько-приазовських, 1 приазовсько-донський та 3 приазовських

ендемів 32 види рослин занесено до Червоної книги України. Із 25 степових формацій, занесених до Зеленої книги України, 9 – зустрічаються у Кам'яних могилах, зокрема, угруповання формації Карагани скіфської (*Caraganeta scythicae*) зрідка трапляються на схилах балок з щербистими чорноземами, інші – *Amygdaleta nanae*, *Stipeta lessingiana*, *Stipeta ucrainica*, *Stipeta tirsae*, *Stipeta dasyphyllae*, *Stipeta pulcherrimae* і на кам'янистих ділянках – *Stipeta graniticolae*, досить звичайно – *Stipeta capillatae*). [1].

Рослинність тут представлена формаціями ковил відокремленої (*Stipa disjuncta*), волосистої (*Stipa capillata*), вузьколистої (*Stipa tirsae*), гранітної (*Stipa graniticola*), Залеського (*Stipa zalesskii*), Лессінга (*Stipa lessingiana*), найкрасивішої (*Stipa pulcherrimae*), пірчастої (*Stipa pennata*), пухнастолистої (*Stipa dasyphylla*) *russulea*), шорсткої (*Stipa asperella*) та дуже рідкісними для Правобережної України угрупованнями ковили української (*S. ucrainica*), з субдомінуванням катрану татарського. Перераховані вище угруповання занесені до Зеленої книги України [6]. Усіх домінантів даних формацій занесено до Червоної книги.

Вкрай актуальним є розширення площі та меж українського степового природного заповідника, в якому нині залишилося три відділення – «Кам'яні могили», «Крейдяна флора» і «Михайлівська цілина»[4].

У зв'язку з цим актуальним є виявлення і обстеження типових степових ділянок у Донецькій та Запорізькій областях, вивчення їхнього ландшафтного і біотичного різноманіття, розроблення, обґрунтування та включення до складу українського степового заповідника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байрак О. М. Роль заповідника «Кам'яні могили» у збереженні фіторізноманіття степів України / Наукові праці всеукраїнської науково-практичної конференції - с. Назарівка, Донецька область, 2017 р.
2. Байрак О. М. заповідні степи України / О.М. Байрак, О.В. Дудкін, В.П. Коломійчук, К. В. Полянська – Полтава: дивосвіт, 2014.

3. Білик Г. І., Панова Л. С. Рослинні комплекси заповідника «кам'яні могили» // укр. ботан. журн.– 1959. – 16, № 6.
4. Панова Л.С. Рослинний покрив заповідника «Кам'яні могили» // укр. ботан. журн. – 1972. – 29, № 4.
5. Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. ч.1. біосферні заповідники. природні заповідники / колектив авторів під ред. В.А. Онищенко та Т.Л. Андрієнко. – Київ: фітосоціоцентр, 2012.
6. Зелена книга України /Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Національна академія наук України, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного/. – К.: Альтерпрес, 2009.